

Feitenreconstructie

Tijdlijn: Crisisstructuur VWS

Periode: maart 2021 tot en met november 2021

Programmadirectie Nafase COVID-19

Leeswijzer

Deze feitenreconstructie van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) betreft de periode maart 2021 tot en met november 2021 en is gebaseerd op zowel openbare bronnen (voornamelijk Kamerstukken) als interne bronnen (voornamelijk overlegverslagen en rapportages). Daarnaast is input verwerkt van de beleidsdirectie(s) van VWS die betrokken was (waren) bij het thema van deze tijdlijn.

De feitenreconstructie is opgedeeld in twee hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk gaat over de crisisorganisatie van het ministerie van VWS, met een primaire focus op het kerndepartement. Het tweede hoofdstuk beslaat de beheersinstrumenten die zijn ingezet om de coronapandemie te beteugelen.

De feitenreconstructie start met een kort overzicht van de belangrijkste kantelmomenten. Kantelmomenten zijn cruciale momenten en/of belangrijke koerswijzigingen in de bestrijding van de coronapandemie. De kantelmomenten zijn in de feitenreconstructie die volgt in meer detail te vinden.

Deze feitenreconstructie is een vervolg op de feitenreconstructie 'Crisisstructuur VWS' die de periode augustus 2020 tot en met februari 2021 beslaat. Voor informatie over andere onderwerpen tijdens de coronapandemie wordt verwezen naar de desbetreffende tijdlijnen.

Namen en functienamen van medewerkers van het ministerie van VWS worden in de feitenreconstructie vervangen door "ambtelijk VWS" en namen van medewerkers van andere organisaties zijn vervangen door "functionaris".

Gebruikte hyperlinks in sommige bronvermeldingen zijn mogelijk na verloop van tijd niet meer toegankelijk.

De Bestuursraad VWS heeft de inhoud van deze tijdlijn vastgesteld op 1 juli 2022.

Instructie

Dit document is interactief. Dat betekent dat informatie - naar wens en op maat - uitgebreid kan worden.

- **Algemeen:** als de cursor (of het handje) verandert in een wijzende vinger dan is er sprake van een interactief element.
- **Oranje schuin en dikgedrukte** tekst gaat naar extra informatie binnen dit document
- **Blauwe onderstreepte** woorden linken naar internetpagina's buiten dit document.
- Klik op het icoon om naar het overzicht met de kantelmomenten te gaan.
- Met de blauwe en witte pijlen kunt u naar links en rechts navigeren.
- Na het volgen van een interne link naar de verklarende woordenlijst kunt u terug naar de lopende tekst door op het pijltje **Keer terug** naast het woord te klikken.
- Na het volgen van een interne link naar de eindnoten¹ of *bronnen* kunt u terug naar de lopende tekst door in het overzicht op het cijfer voor de eindnoot te klikken.

Kantelmomenten

1. De crisisorganisatie staat

Vanaf maart 2021 is er sprake van een derde golf van de pandemie, er gelden nog veel maatregelen. De crisisorganisatie is eerder neergezet en wordt niet wezenlijk aangepast. De organisatie is min of meer gewend geraakt aan de structuur waarmee de crisis wordt aangepakt.

[Ga naar hoofdstuk 1 >>](#)

2. Stap twee uit het openingsplan

Om de maatschappij weer te openen en de maatregelen dus af te bouwen wordt er een openingsplan opgesteld. Begin april wordt het voorstel voor het openingsplan in de Ambtelijke Commissie COVID-19 (ACC-19) toegelicht en voor een eerste bespreking doorgeleid naar de Ministeriële Commissie COVID-19 (MCC-19). Om duidelijkheid te schetsen over de mogelijkheden, heeft het kabinet een openingsplan opgesteld met een aantal voorlopige momenten voor versoepelingen die afhankelijk zijn van o.a. het epidemiologische beeld (soms worden uiteindelijk stappen uit het openingsplan en de aanpassingen van maatregelen sneller gezet, dit komt terug in de tijdlijn maatregelen). Eind april laat de minister de Tweede Kamer weten dat het kabinet het verantwoord acht om eind april stap 1 uit het openingsplan in te zetten.

[Ga naar hoofdstuk 2 >>](#)

3. Stap twee uit het openingsplan

Volgt op 19 mei. Het aantal nieuwe ic- en ziekenhuisopnames van mensen met corona is verder gedaald. De sportscholen gaan weer open. Een bezoek aan het pretpark, openluchtmuseum en buitenpodium is ook weer mogelijk. Bibliotheken openen op 20 mei de deuren. Eerder stonden deze niet in stap 2 van het openingsplan, maar het kabinet besloot deze toe te voegen.

[Ga naar hoofdstuk 2 >>](#)

4. Het einde van de lockdown

Stap 3 van het openingsplan wordt gezet op 5 juni. Dan is bijna alles weer mogelijk; theater, sportwedstrijden, evenementen en meer. Deels gebeurt dit met de inzet van coronatoegangsbewijzen (die gratis zijn) en die naast de gewone entreekaart gevraagd worden. Dit betekent het einde van de lockdown. Testen, vaccineren en de inzet van de coronacheck-app, de coronamelder, en het toegangsbewijs helpen vervolgens om de situatie in controle te houden. De minister geeft in de stand van zakenbrief van 18 juni aan dat het aanhoudend de goede kant op gaat met het terugdringen van het coronavirus in Nederland. De vaccinatieoperatie verloopt voorspoedig. Op basis van de huidige epidemiologische situatie en de snel toenemende vaccinatiegraad, verwacht het OMT (116e en 117e advies) bij het nemen van stap vier in juni en juli geen toename van het aantal infecties of ziekenhuisopnames.

[Ga naar hoofdstuk 2 >>](#)

5. Stap vier uit het openingsplan

Deze wordt gezet op 26 juni. Voor de crisisorganisatie betekent dit dat enerzijds de crisisstructuur zoals deze er is blijft staan, anderzijds dat het de intentie is iets minder frequent te vergaderen (ook door het reces in deze periode).

[Ga naar hoofdstuk 2 >>](#)

6. Aanpak Najaar

In de zomer wordt gestart met de “aanpak najaar”. Eind juni wordt er in het DOC-19 gesproken over de aanpak voor het traject ter voorbereiding op de overgangsfase van epidemie naar endemie en de aanpak voor het najaar. Hiervoor wordt, samen met andere departementen, een specifieke aanpak opgesteld. Na een periode van opgelucht ademen, wat betreft het aantal besmettingen, blijken er in november meer maatregelen nodig die de verspreiding van het virus remmen. De besmettingen zijn weer opgelopen en de ziekenhuisopnames ook. Voor de crisisbeheersing betekent dit opnieuw dat “alle hens aan dek” gaan. De najaarsaanpak vormt de basis voor volgende besluitvorming tot versoepelingen of verzwaringen van de coronamaatregelen. De structuur van de crisisorganisatie verandert echter ook in deze periode niet wezenlijk.

[Ga naar hoofdstuk 2 >>](#)

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

1. COVID-organisatie

De COVID-organisatie van VWS is neergezet in de eerste periode van de pandemie. In de periode waarover deze tijdlijn gaat - het virus is dan inmiddels een jaar onder ons - vinden daarin vervolgens geen fundamentele wijzigingen plaats. Binnen VWS houdt de programmadirectie PDC-19 zich met veel uitvoeringsvraagstukken en het opdrachtgeverschap voor de hiervoor ingerichte structuren bezig, zoals de Dienst Testen.

De acute aanpak van het coronavirus wordt echter vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid gecoördineerd door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding in en Veiligheid (NCTV, onderdeel van het Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV)). Het Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (NKC) coördineert de communicatie over de aanpak van het coronavirus. Het programmadirectoraat-generaal Samenleving en COVID-19 (DGC-19, ook onderdeel van JenV), focust zich op de bestrijding van de sociaaleconomische gevolgen van de coronacrisis op de (middel-)lange termijn en op het herstel na de crisis, en op de evaluatie en verantwoording van de crisis.

In deze periode draagt Minister van Ark, die op 3 september vanwege gezondheidsproblemen haar ontslag aan de Koning aanbiedt, haar werkzaamheden over. De werkzaamheden worden verdeeld tussen de MVWS Hugo de Jonge en Staatssecretaris Paul Blokhuis.

Maart 2021

06

Op 6 maart vindt er een informele bijeenkomst (ministerieel overleg) op het Catshuis plaats – een strategiesessie over de bestrijding van het coronavirus. Tijdens het overleg wordt er gesproken over het maatregelenpakket en eventuele versoepelingen.^{1,2}

08

Tijdens de persconferentie op 8 maart leggen demissionair Minister-president Rutte (AZ) en demissionair minister De Jonge (VWS) uit waarom “verdere verruiming van de lockdown nog niet verantwoord is”, en dat het niet verstandig is nu nieuwe versoepelingen aan te kondigen vanaf 16 maart.³

Het kabinet heeft de reflecties van de planbureaus meegewogen in de besluitvorming van 8 maart. Daarmee onderstreept het kabinet het belang om naast de epidemiologische inzichten ook de sociaal-maatschappelijk en economische gevolgen in kaart te blijven brengen.⁴

Op basis van een maatschappelijke impactanalyse, die op verzoek van het ACC werd uitgevoerd, is in het Directeurenoverleg COVID-19 (DOC-19) en de ACC-19 geconcludeerd dat in de volgende fases van de crisis, als de urgente zorgcrisis achter de rug is, behoefte is aan het expliciet formuleren en hanteren van een maatschappelijk en economisch doel in de crisisaanpak. Het voorstel is om naast de drie medische doelen, zicht houden op het virus, druk op de zorg verlagen en het beschermen van kwetsbaren een vierde doel, ernaast te zetten. Dit vierde doel betreft de economische en maatschappelijke gevolgen evenredig meewegen, in het bijzonder aandacht voor structurele maatschappelijke en economische schade en voorkomen dat de lasten onevenredig neerslaan bij bepaalde beroepen.

Door dit nieuwe doel te hanteren kan een integrale besluitvorming verder worden ondersteund met een breder zicht op en gewicht voor de niet-medische gevolgen van de crisis.

Dit was al langer het geval met bijvoorbeeld de routekaart, het brede referentiekader en het maatschappelijk beeld van de planbureaus. Een bredere doelstelling sluit daar goed op aan en geeft in de komende fase van de crisis meer mogelijkheden om maatregelen op hun maatschappelijke impact mee te wegen

In de tweede helft van maart wordt door het Directoraat-Generaal Samenleving en COVID-19 (DGSC-19) een voorstel gedaan voor toevoeging van dit nieuwe doel aan de coronastrategie om de negatieve gezondheidsgevolgen te beperken.^{5,6}

19

Op 19 maart⁷ geeft [ambtelijk VWS] in de bestuursraad aan zich zorgen te maken over de oplopende R-waarde en het aantal besmettingen. [Ambtelijk VWS] vertelt bovendien dat er iemand wordt aangetrokken om de overgang van het vaccinatieprogramma naar de lijnactiviteit te verkennen, en dat de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) een rapport aan het opstellen is over de maatschappelijke kant van de coronacrisis.

21

Op zondag 21 maart is er weer een Catshuis overleg – een strategiesessie (ministerieel overleg) in het kader van de bestrijding van het coronavirus.⁸ De avondklok vormt nog altijd een belangrijk punt van discussie.

26

In de bestuursraad van 26 maart wordt genoemd dat de demissionair minister van medische zorg van Ark is aangesteld als verkenners voor de vorming van een nieuw kabinet en er wordt even afgewacht hoe veel tijd dit gaat beslaan en of vervanging aan de orde is. Zij stuurt vanaf dat moment zelf geen brieven meer naar de Tweede Kamer.⁹

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

April 2021

Het MCC-overleg zal vanaf april eens per week op de dinsdag plaatsvinden. De coördinatie hiervan ligt bij de NCTV¹⁰.

01

Op 1 april wordt in de ACC-19 opgemerkt dat de situatie in Curaçao en Bonaire zeer zorgelijk is. Er is inmiddels een crisisteam ingericht met de ministeries van BZ, BZK, DEF, I&W en VWS.¹¹

16

Op 16 april bespreekt de bestuursraad een rapportage van de COVID-19-werkzaamheden, aangeleverd door Flex/Pro van VWS. De rapportage geeft een inkijkje in hoe VWS de crisis heeft aangepakt op het gebied van personeel.

De bestuursraad neemt de aanbevelingen uit het stuk over en geleidt het stuk door naar de OR.¹²

30

Op 30 april ligt een VWS-notitie voor in het DOC-19 over toezicht op COVID-19 maatregelen in het kader van de Tijdelijke wet maatregelen COVID-19 (Twm). VWS informeert dat dit tot stand is gekomen na veel overleg met de toezichhouders. De notitie is een hamerstuk en ter informatie. VWS wijst hierbij op een nieuw instrument: overleg op directeurniveau en medewerkersniveau. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over het delen van informatie. De voorzitter concludeert dat het stuk zonder wijzigingen doorgeleid kan worden naar de ACC-19.

Ook wordt er in het DOC-19 van 30 april, aan de hand van een stuk van DGSC-19, gesproken over de endemische fase. DGSC-19 licht toe dat er twee weken geleden gesproken is over de vraag of men voldoende voorbereid is op de crisis vanuit de verschillende scenario's die eerder zijn opgesteld. De beschreven scenario's betreffen;

- het einde van de epidemie einde zomer/begin herfst (basis),
- het einde van de epidemie begin zomer (versneld de crisis uit),
- en het einde van de epidemie is niet in 2021 (repetierend en muterend).

VWS is zoekende naar het doel van het stuk van DGSC-19, mist de aansluiting met de directie publieke gezondheid.^{13 14 15}

Op 30 april¹⁶ komt in de bestuursraad naar voren dat binnen PDC-19 wordt nagedacht over de volgende fase in de crisisorganisatie en dat daarover gesprek met de NCTV zal plaatsvinden. Binnen PDC-19 zijn afspraken gemaakt over voldoende bezetting in de zomerperiode zodat iedereen op vakantie kan en er daarnaast voldoende bezetting is mocht een nieuwe fase in de crisis dat nodig achten. Daarnaast wordt nagedacht over wat er vanaf 1 september eventueel anders kan worden georganiseerd.

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Mei 2021

03

Op 3 mei brengt het OMT advies uit n.a.v. de bijeenkomst op 30 april (OMT 111 – 52e OMT COVID-19). Het OMT stelt dat de epidemie een nieuwe fase is ingegaan, waarbij het aantal nieuwe gevallen niet verder lijkt toe te nemen door een combinatie van vasthouden van de bestaande beheersmaatregelen en een toenemende immuniteit (na doorgemaakte infectie of vaccinatie).¹⁷

03

Op 19 mei stuurt demissionair minister de Jonge een brief aan de Tweede Kamer waarin hij aangeeft dat de aanpak van de coronacrisis aanzienlijke risico's voor het financieel beheer van het ministerie van VWS met zich heeft meegebracht. De Algemene Rekenkamer heeft het ministerie hierop gewezen en aangegeven bezwaar te maken op het financieel beheer van het ministerie. In de brief informeert de minister dat het ministerie van VWS heeft besloten een programma in te richten dat ten doel heeft een structurele verbetering van het financieel beheer te realiseren. Het programmaplan is als bijlage aan de brief toegevoegd.¹⁸

25

Op 25 mei wordt er in de ACC-19 Actua ook aangegeven dat er structureel een Bewindspersonen overleg (BWO) over het DCC wordt ingericht met de demissionair ministers van VWS, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Infrastructuur en Waterstaat (IenW), JenV, Buitenlandse Zaken (BZ) en Economische Zaken en Klimaat (EZK).¹⁹

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Juni 2021

02

Op 2 juni vindt er een BWO over het DCC (Digitaal Corona Certificaat) plaats. Dit is de eerste van een reeks bewindspersonenoverleggen over dit onderwerp.

De inzet is om zoveel mogelijk een eenduidige lijn binnen de EU aan te houden, ook als dit eventueel afwijkt van het OMT-advies. Daarnaast wordt gesproken over de operationalisatie van het DCC in de praktijk. Voor het testen van reizigers worden er gelijktijdig drie routes uitgewerkt, te weten testen via: 1) de reisbranche; 2) open-house route (commerciële partijen); en 3) GGD'en. Verder wordt gemeld dat er naast de digitale route ook wordt gewerkt aan een papieren uitgifte. ^{20 21}

15

Op 15 juni ligt er in het DOC-19 een voorstel van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) over het testbeleid in het onderwijs na de zomer. OCW stelt voor om niet meer preventief te testen na de zomer en om de verantwoordelijkheidsverdeling te verschuiven. OCW doet nu distributie, logistiek en communicatie en VWS de inkoop. OCW wil dat alles naar VWS gaat. Wat VWS betreft zou de verantwoordelijkheidsverdeling zo moeten blijven. VWS is ook van mening dat het nodig is om na de zomer nog wel een paar weken preventief te testen om transmissie binnen scholen tegen te gaan. ^{22 23}

22

Op 22 juni wordt er in het DOC-19 gesproken over de scenario's voor de overgangsfase van epidemie naar endemie. Het DGSC-19 geeft een toelichting op het stuk en de scenario's. Het DOC-19 heeft opdracht gegeven om met een interdepartementale werkgroep scenario's uit te werken. VWS neemt vanaf dat moment per heden de lead in de uitwerking in het beleid. ²⁴

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Juli 2021

01

Op 1 juli wordt in de ACC-19 een toelichting gegeven op het procesvoorstel voor de overgangsfase van epidemie naar endemie. Het betreft een integrale aanpak waarbij door middel van diverse interdepartementale bijeenkomsten naar een nieuwe strategie zal worden toegewerkt. Uitgangspunt is om met de zogenaamde dijkbewaking zo lang mogelijk zonder maatregelen de samenleving open te houden. Daarbij wordt ook in kaart gebracht wat de ziekenhuizen precies aan kunnen en tegen welke kosten.^{25 26}

09

Van 9 juli tot 9 augustus 2021 is het demissionair kabinet formeel met reces. Voor wat betreft de COVID-19-pandemie komen de meest betrokken ministers echter wel bij elkaar. Onder normale omstandigheden overleggen de meest betrokken ministers twee keer per week: iedere maandag een fysiek overleg, waarbij na afloop een korte toelichting aan de media wordt gegeven. Op de woensdag spreken de bewindspersonen elkaar telefonisch. Wanneer de situatie daarom vraagt, en besluitvorming nodig is, dan wordt een MCC-19 bijeengeroepen. De tweede kamer komt tijdens het zomerreces twee keer terug voor een debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus. In de tussentijd worden maatregelen opgenomen welke maatregelen er in deze periode genomen worden. Vanaf 9 augustus wordt het normale vergaderritme weer opgepakt en komt het demissionair kabinet weer meerdere keren per week bij elkaar om over de pandemie te praten. Tijdens de eerste ministerraad na het reces, op vrijdag 13 augustus, wordt het hele pakket maatregelen opnieuw gewogen op basis van de actuele informatie.²⁷

13

Op 13 juli is in het logboek van PDC-19 opgenomen dat vanaf nu elke maandag na het BWO een persmoment plaats vindt.

26

In het logboek van PDC-19 wordt op 26 juli aangegeven dat VWS “lessons learned” aan het ophalen is binnen VWS. Dit gebeurt ook interdepartementaal en wordt gecoördineerd door de NCTV. Daarnaast is er een onderzoek gestart naar gedragsinstellingen en is er een werkgroep om hiervan een internationale vergelijking te maken.²⁸

28

Op 28 juli is op rijksoverheid.nl te lezen dat Minister Van Ark aankondigt dat zij, op doktersadvies, zes weken rust neemt in verband met nekproblemen. In deze periode zullen demissionair minister De Jonge en demissionair staatssecretaris Blokhuis haar portefeuille waarnemen.²⁹

De verdeling wordt dan als volgt:

Minister van VWS De Jonge:

- Algemene infectieziektebestrijding COVID-19
- Infectieziektebestrijding anders dan COVID-19
- Curatieve Zorg
- Zorgverzekeringswet
- Zorgtoeslag en pakketbeheer
- Arbeidsmarkt zorg algemeen
- Ouderenzorg
- Wmo en mantelzorg
- Wijkverpleegkundige zorg
- Persoonsgebonden Budget
- Inkoop en aanbesteden in het sociaal domein
- Medisch-ethische vraagstukken
- Drugs: Experiment gesloten coffeeshopketen
- Regeldruk zorg algemeen
- Rechtmatige zorg algemeen en goed bestuur
- Elektronische gegevensuitwisseling in de zorg

Staatssecretaris van VWS Blokhuis:

- Jeugd en jeugdgezondheidszorg
- Huiselijk geweld en kindermishandeling
- Gehandicaptenzorg
- GGZ
- Maatschappelijke opvang en beschermd wonen
- Preventie
- Drugs (preventie, cannabisbeleid en internationaal)
- VWS domein voor de BES-eilanden
- Voedselveiligheid
- Gezondheidsbescherming
- Genees- en hulpmiddelen
- Medische (bio-)technologie
- Sportbeleid
- Oorlogsgetroffenen en verzetsdeelnemers
- Maatschappelijke diensttijd

De verantwoordelijkheid van de bewindspersonen betreft naast de bovenstaande onderwerpen, ook de daaraan gerelateerde generieke beleidsaspecten, zoals kwaliteitsbeleid, toezicht, innovatie en kennis. De minister van VWS is eindverantwoordelijk voor de organisatie en neemt de verantwoordelijkheid voor de organisatorische aansturing van de concernorganisaties weer op zich.

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Augustus 2021

20

Op 20 augustus wordt in de bestuursraad aangekondigd aan dat op 23 augustus politiek overleg plaats zal vinden over corona, pandemische paraatheid, arbeidsvoorwaarden zorgpersoneel en eventueel over de bereikte ambtelijke overeenstemming.³⁰

De nieuwe beleidsopgave publieke gezondheid wordt dan ook gepresenteerd. De aanleiding voor de presentatie is dat er verschillende opgaven gezien worden vanwege de COVID-crisis. In het kader daarvan is er in juni 2021 een brief naar de Kamer gestuurd over de komst van een beleidsagenda in het najaar. De context van de nieuwe beleidsopgave op de korte termijn is de lopende COVID-crisis met de programmadirectie, nieuwe en brede opgaven n.a.v. COVID en ook nog de reguliere taken.

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

September 2021

03

Op 3 september wordt via rijksoverheid.nl gecommuniceerd dat de minister voor Medische Zorg en Sport Van Ark om gezondheidsredenen haar ontslag heeft aangeboden. Haar portefeuille op het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wordt verdeeld tussen demissionair minister De Jonge en demissionair staatssecretaris Blokhuis. Dit blijft dezelfde verdeling als de portefeuillevdeling die op 28 juli ingegaan is.³¹

20

Vanaf 20 september zijn er per week twee coronastaf-overleggen, waar alle corona-onderwerpen langskomen. Dit vanwege de uitbreiding, door het vertrek van demissionair minister Van Ark, van het takenpakket van demissionair minister De Jonge. Insteek is dat er niet te veel losse overleggen naast komen.³²

28

Op 28 september schetst [ambtelijk VWS], zo is te lezen in het logboek van PDC-19, het aangepaste overlegschemata over COVID-19 met MVWS. Op maandag en woensdag staat een ochtendcall gepland met MVWS en DG's. Op dinsdag- en donderdagochtend staat 's ochtends overleg met MVWS en woordvoerders gepland. Op vrijdag staat het actualiteitenoverleg en voorbereiding op de MR gepland. Verder vindt twee keer per week een Coronastaf plaats en een keer per week een Cure-and-care-staf. BZP vult aan dat het onderwerp COVID-19 mogelijk als vast punt op de agenda van de Bestuursraad komt.³³

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Oktober 2021

04

Op 4 oktober is in het logboek van PDC-19 opgenomen dat het afschalen van de crisisstructuur van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) mogelijk op 30 november plaatsvindt. N.B.: Uiteindelijk vindt deze afschaling pas in maart 2022 plaats.³⁴

08

Op 8 oktober licht de IGJ, aan de hand van een presentatie met diverse voorbeelden, tijdens het bestuursraadoverleg toe voor welke opgaven de inspectie staat. Hierin komt o.a. aan bod wat de toegevoegde waarde is van de inspectie voor beleid en hoe de rol van de inspectie veranderde tijdens de coronacrisis. De zorg- en jeugdhulpaanbieders staan onder zware druk door het coronavirus. Juist daarom blijft de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) toezicht houden op de kwaliteit, de veiligheid en de continuïteit van de zorg en de jeugdhulp. Daarnaast houdt de IGJ ter plekke toezicht op het testen op het coronavirus en op het vaccineren.^{35 36}

15

Op 15 oktober staat het "lessons learned project" op de agenda van de bestuursraad. Onderwerpen in relatie tot COVID-19 zijn onderzocht aan de hand van de vragen wat goed ging en wat beter kon. Op basis van de input van beleid en een media analyse zijn experts uitgenodigd. Het wordt belangrijk gevonden om, ook in de toekomst, al tijdens een crisis dit instrument te gebruiken om tussentijds te reflecteren. Beleidsdirecties zouden dit moeten trekken en het kan gebruikt worden als aanloop naar evaluatie. Het epidemiologische beeld wordt ook doorgenomen. Het lijkt erop dat de stijging in besmettingen is afgevlakt (3600-3700 besmettingen per dag). Het reproductiegetal is op dat moment 1,26.³⁷

23

In het weekend van 23 en 24 oktober vinden verschillende overleggen plaats. De uitkomst daarvan is dat men het besluitvormingsproces zal proberen te versnellen. Het mogelijke versnelde besluitvormingsproces ziet er dan als volgt uit: op 28 oktober komt het OMT bijeen, op 29 oktober vindt er een Bewindspersonenoverleg (BWO) in Catshuissamenstelling plaats, op 1 november komt het OMT-advies op papier en op 2 november vindt er een MCC-19 en persconferentie plaats (in plaats van 5 november).^{38 39}

25

Bij 25 oktober is in het logboek van PDC-19 opgenomen dat er vanwege het afschalen van de crisisorganisatie bij de NCTV bepaalde taken met betrekking tot corona naar PDC-19 worden overgeheveld. Het is de intentie dat de coördinerende taken van de NCTV per 1 december aan VWS worden overgedragen (zie ook 4 oktober in deze tijdlijn, uiteindelijk vond de overdracht pas in maart 2022 plaats). Verder wordt binnen PDC-19 ook een mogelijke verzwaring van de maatregelen besproken, en het dilemma tussen de onwenselijkheid van generieke maatregelen en de vraag hoe gerichte maatregelen te nemen (o.a. met betrekking tot het CTB).⁴⁰

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

November 2021

26

In de bestuursraad wordt op 26 november gesproken over de timing van het moment van publiceren van het Berenschotrapport over de VWS-crisisorganisatie en het NSOB-essay “leven in de curve”. Ook wordt gesproken over de interne communicatie m.b.t. het OVV-rapport. Directie Nafase COVID-19 (NC-19) stelt voor om hierop terug te komen wanneer dit aan de orde is en de conceptbrief aan de OVV t.z.t. met de bestuursraad te delen.⁴¹

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

2. Beheersinstrumenten

Tijdens de pandemie zijn instrumenten gebruikt om inzicht te geven in de stand van zaken, de crisis te beheersen en om de ontwikkelingen te voorspellen. Dit zijn in eerste instantie het dashboard, de escalatieladder en de routekaart. Deze instrumenten waren vervolgens de basis voor het in 2021 opgestelde openingsplan, en de aanpak najaar.

Het dashboard is in 2020 ontwikkeld door VWS en geeft bijvoorbeeld aan hoeveel mensen met COVID-19 in het ziekenhuis liggen, hoeveel IC-bedden bezet zijn door mensen met COVID-19, hoeveel mensen positief getest zijn en hoeveel virus er in het rioolwater zit. Met deze informatie wordt het risiconiveau voor Nederland bepaald en bekijkt het kabinet welke maatregelen nodig zijn om het virus te bestrijden. Er vindt een dagelijkse update plaats van het dashboard. De cijfers uit de coronamonitor van de GGD-GHOR worden benut als input voor het dashboard.

De routekaart is ook in 2020 ontwikkeld en vervolgens doorontwikkeld. Er worden steeds twee versies opgeleverd, een routekaart voor bestuurders en een routekaart voor publiek. De routekaart kent vier risiconiveaus, namelijk: waakzaam, zorgelijk, ernstig en zeer ernstig.

Op basis van de routekaart is het openingsplan opgesteld in het voorjaar van 2021. Het openingsplan geeft een indicatieve schets van momenten waarop maatregelen losgelaten kunnen worden. Dit is afhankelijk van het epidemiologisch beeld en van andere ontwikkelingen, zoals de levering van vaccinaties en de vaccinatiestrategie. Als het epidemiologisch beeld wijzigt, kunnen stappen in de tijd naar voren worden gehaald of naar achter worden geschoven. Dit openingsplan dient in samenhang met de routekaart te worden gezien.

Er wordt vervolgens op basis van de epidemiologische situatie bekeken hoe het najaar er voor de crisisbeheersing uit zou kunnen zien en welke maatregelen er op een bepaald moment nodig zijn. De zogenaamde dijkbewaking om de verspreiding van het virus tegen te gaan bestaat uit monitoren, testen en traceren en vaccineren. De indicatoren voor het bepalen of een volgende fase van de aanpak ingezet wordt bestaan o.a. uit het aantal IC-opnames en het aantal ziekenhuisopnames. De aanpak najaar, die op 14 september wordt gepresenteerd, wordt als kompas gebruikt voor volgende besluitvorming tot versoepelingen of verzwaringen van de coronamaatregelen.

De routekaart

Maart 2021

03

Op 3 maart 2021 vindt er een Bewindspersonenoverleg (BWO) over de routekaart en stapsgewijze heropening sectoren plaats. Demissionair minister De Jonge, demissionair minister Van Ark, demissionair minister Van Engelshoven (OCW), demissionair minister Van 't Wout (EZK) en demissionair staatssecretaris Keijzer (EZK) voeren een overleg over de routekaart richting stapsgewijze heropening van sectoren mits de coronamaatregelen dat toelaten.⁴²

08

Op 8 maart wordt een eerste update van de routekaart doorgevoerd die op 2 februari is gepresenteerd. In de routekaart staat wanneer risiconiveaus per regio worden verhoogd of verlaagd. De update betreft het opnemen van tussenstappen waarlangs bij afschalen ook stappen binnen een risiconiveau gezet kunnen worden. De inhoud van de routekaart wordt regelmatig aangepast aan nieuwe ontwikkelingen. De routekaart laat zien welke mogelijkheden er zijn om maatregelen binnen een risiconiveau in kleine stappen te verlichten. Denk aan aanpassingen van leeftijd en groepsgrootte. In risiconiveau 4 (zeer ernstig), staan deze stapjes aangegeven als 'afschaling' (publieksversie) of 'afschalingsmogelijkheid' (bestuurdersversie).^{43 44 45}

Op 8 maart heeft de routekaart een update gekregen: technische aanpassingen, addendum met afschalingsmogelijkheden n.a.v. motie Dijkhoff. Dit is in het Catshuis besproken. Deze afschalingsmogelijkheden zijn uitgewerkt voor restaurants, overige horeca inclusief coffeeshops en sportkantines, detailhandel, sport- en jeugd en activiteiten Onderwijs.⁴⁶

11

Op 11 maart vindt er een interdepartementaal overleg plaats over de uitwerking van de routekaart. Er blijkt dat het Regionaal Kernoverleg Amsterdam een eigen routekaart met (invoerings-)data van versoepelingen heeft gemaakt.⁴⁷

31

Op 31 maart worden de routekaart en het heropeningsplan in een BWO door VWS, EZK, OCW en JenV besproken. Op verzoek van de Veiligheidsregio's is er een oplegger bij de routekaart gemaakt met daarin o.a. vaccinatiegraad, prognose ziekenhuiscijfers, besluitvormingsmomenten, etc. Dit moet meer perspectief bieden aan het publiek en regio's (o.a. gewenst voor handhaving). Dit stuk is nog in concept en gaat besluitvormingscyclus door.⁴⁸

Op 31 maart vindt er BWO plaats over de routekaart en toegangstesten. Er wordt overlegd over de routekaart richting het heropenen van verschillende sectoren en de wijze van het verwerken van toegangstesten in de routekaart.⁴⁹

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

April 2021

12

Op 12 april spreken de deelnemers van het Veiligheidsberaad uit dat er weinig met hun voorstellen met betrekking tot de routekaart en openingsplan is gedaan. VWS gaat met hen hierover in gesprek wat kan leiden tot eventuele aanpassingen.⁵⁰

29

Op 29 april wordt er in de ACC-19 een voorstel gepresenteerd voor toegangstesten in het openingsplan en de routekaart. De wettelijke basis voor het voorliggend voorstel betreft de Tijdelijke wet testbewijzen COVID-19. Deze is momenteel in behandeling bij de Tweede Kamer. De Eerste Kamer spreekt naar verwachting niet eerder dan 18 mei 2021 over het voorstel. Daardoor zal deze wet niet eerder dan 26 of 27 mei in werking treden. Er wordt aangegeven dat er diverse bezwaren leven bij het Veiligheidsberaad over het voorliggend voorstel. De ACC-19 adviseert om het voorliggend voorstel op 3 mei 2021 te bespreken in het Veiligheidsberaad.⁵¹

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Juni 2021

25

Op 25 juni is in het logboek van PDC-19 opgenomen dat er een nieuw traject komt met betrekking tot de routekaart en inschalingssystematiek. Er ligt een plan van aanpak hiertoe dat komende week in de DOC/ACC-19 zal liggen. Daarin wordt ook beschreven hoe andere departementen worden meegenomen in dit proces. In september wordt de Tweede Kamer hierover geïnformeerd.⁵²

Op 25 juni vertelt [ambtelijk VWS] in de bestuursraad dat [ambtelijk VWS] bezig is met het ontwikkelen van een routekaart COVID en het mogelijke verloop van de epidemie in het najaar van 2021.⁵³

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Augustus 2021

03

Op 3 augustus wordt er in het Directeurenoverleg COVID-19 (DOC-19) gesproken over de ruwe planning voor herijking van de routekaart. Er is een brede werkgroep aan de slag gegaan. Deze week leveren de deelwerkgroepen hun eindproducten op. Ondertussen is het RIVM een onderzoek gestart over de voorkeur naar maatregelen onder burgers. De tussenproducten voor het DOC-19 zijn een eerste en tweede concept-framework en een instrumentarium. Het proces bestaat uit het vaststellen van nieuwe signaalwaarden, het vaststellen van een nieuw framework, het vaststellen van aangepaste maatregelen pakketten, het toepassen van laatste gedragsinzichten, advies vragen aan OMT, een tweede brede sessie (vervolg van 9 juli) met leden van de ACC-19, het verwerken van feedback, het afronden (incl. besluitvorming) in de MCC-19.⁵⁴

Op 13 augustus deelt [ambtelijk VWS] in de bestuursraad mee dat [ambtelijk VWS] nog bezig is met de routekaart voor de COVID-aanpak in het najaar. Doel is dat er eind augustus een gedragen interdepartementaal beeld ligt⁵⁵.

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Het openingsplan

April 2021

01

Op 1 april is in de ACC-19 een bespreking van het (her-)openingsplan. Er is een roep om perspectief en het heropeningsplan speelt in op die vraag. De geplande stappen van het heropeningsplan hangen samen met de risiconiveaus uit de routekaart. Er wordt een toelichting gegeven op het voorstel. De data voor mogelijke momenten van versoepelingen zijn gebaseerd op de huidige modelleringen van het RIVM. Dit zijn conceptdata en kunnen mogelijk nog veranderen. Ook de snelheid waarmee gevaccineerd wordt is een onzekerheid. Het stuk wordt voor een eerste bespreking doorgeleid naar de MCC-19 van 6 april. ^{56 57 58}

07

Op 7 april staat het openingsplan centraal in het DOC-19. Er zijn nog enkele dilemma's, waaronder 1) het wel of niet loslaten van de anderhalve meter in het onderwijs; 2) doorstroomlocaties buiten openen in stap 1 of stap 2; 3) het al dan niet aanpassen van de aantallen bij groepsvorming; en 4) binnensport in stap 2 of stap 3.

08

Op 8 april is er een BWO. Demissionair minister De Jonge, demissionair minister Van Ark, demissionair minister Van Engelshoven (OCW), demissionair minister Van 't Wout (EZK), staatssecretaris Keijzer (EZK) en demissionair minister Grapperhaus (JenV) spreken elkaar o.a. over het openingsplan. ⁵⁹

09

Op 9 april wordt in het DOC-19 door [ambtelijk VWS] opgemerkt dat er kritiek is vanuit de zorg op de uitgelekte stukken over het openingsplan. De inschatting is dat zondag in het Catshuis stap 1 van het openingsplan wordt besproken. Door het lekken van het openingsplan in de media, zijn er al veel reacties (van OMT-leden, bestuurders ziekenhuizen) dat het onverantwoord is. Dit maakt besluitvorming in het Catshuis ingewikkeld. Vandaag komt het OMT bijeen. ^{60 61}

11

Op 11 april vindt er een informele bijeenkomst (ministerieel overleg) op het Catshuis plaats – een strategiesessie over de bestrijding van het coronavirus. ⁶² Een belangrijk onderwerp in het overleg is de continuering dan wel mogelijke versoepeling van de maatregelen uit de eerste stap van het openingsplan. ⁶³

13

Op 13 april geven demissionair minister-president Rutte en demissionair minister De Jonge een persconferentie. Hoewel het demissionair kabinet hoopte dat de eerste stap in het openingsplan op 21 april gezet kon worden, geeft de minister-president aan dat deze datum echt te vroeg komt, en dat er nu naar 28 april wordt gekeken als mogelijke datum voor de eerste stap. Hierover zal op 20 april (*zie 20 april 2021*) worden beslist. Voor nu wordt slechts één kleine aanpassing gedaan, namelijk voor de buitenschoolse opvang die vanaf 19 april weer open kan. De minister benadrukt dat de eerste stap alleen kan worden gezet als de situatie in de ziekenhuizen het toestaat, en dat de datum waarop maatregelen kunnen worden losgelaten geen zekerheid is en dus ook geen belofte. ⁶⁴

15

Op 15 april debatteert de Tweede Kamer over de ontwikkelingen rond het coronavirus. De Kamerleden spreken over het openingsplan dat tijdens de persconferentie op 13 april wordt gepresenteerd. Met het openingsplan wordt aan verschillende wensen voldaan zoals de motie van Van Hattem, uit de eerste kamer, die de regering oproept, bij iedere maatregel en/of ministeriële regeling op basis van de Tijdelijke wet maatregelen COVID-19 concrete toetsbare indicatoren vooraf vast te leggen, en een toezegging aan het oud-Kamerlid Van Kooten-Arissen, om een exit strategie met een inschatting van ijkmomenten in de tijd te beschrijven. Daarnaast wordt ook voldaan aan de motie van het lid Recourt (To3122), waarin wordt opgeroepen om een gedetailleerde uiteenzetting van het sturen over het op- en afschalen van de routekaart.

Tijdens het debat wordt een motie ingediend, nl door Stoffer en consorten, dat vraagt aan de regering, om in het openingsplan meer prioriteit te geven aan verruiming van bezoekersaantallen bij rouw- en trouwplechtigheden.

19

Op 19 april brengt het OMT advies uit n.a.v. de bijeenkomst op 16 april (OMT 109 – 50e OMT COVID-19). Ten aanzien van het epidemiologische beeld constateert het OMT op basis van het aantal meldingen dat de epidemie zich op een plateau of nabij de piek bevindt. Alle indicatoren wijzen nog steeds op een situatie passend bij het risiconiveau 'zeer ernstig'. Het OMT adviseert met klem om de Stap 1-versoepelingen pas uit te voeren nadat vast is komen te staan dat de piek inderdaad achter ons ligt, en niet op het plateau al door te voeren. ^{65 66}

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

April 2021

20

Het demissionair kabinet besluit op 20 april om per 28 april 2021 behoedzaam en gereguleerd tot uitvoering van stap 1 uit het openingsplan over te gaan. Het OMT heeft de effecten doorgerekend van de versoepelingen van stap 1 met drie verschillende ingangsdata. Op basis hiervan geeft het OMT aan dat het tijdstip van de invoering van deze versoepelingen de hoogte en het tijdstip van de piek niet langer lijkt te beïnvloeden, maar hoe later deze versoepelingen worden doorgevoerd, hoe sneller en steiler de daling zal zijn conform de modellering. Het OMT adviseert daarom vanuit het oogpunt van epidemiologische zekerheid pas tot de eerste stap van versoepelingen over te gaan nadat is vast komen te staan dat de piek voorbij is. Het demissionair kabinet hecht groot belang aan het advies van het OMT en onderkent de waarde die het OMT toekent aan zekerheid vanuit epidemiologisch perspectief. Tegelijkertijd kent het demissionair kabinet op dit ogenblik een groot gewicht toe aan het maatschappelijke en economische belang dat is gediend bij de eerste stap van openstelling onder voorwaarden op 28 april 2021.

Daarbij speelt een rol dat in de prognose van het OMT de hoogte van de piek van de derde golf niet meer lijkt te worden beïnvloed door het exacte moment waarop de eerste stap van het openingsplan wordt gezet. Bovendien acht het demissionair kabinet door vaccinaties en de opgebouwde groepsimmunitet het risico dat een daling in het aantal ziekenhuisopnames wordt gevolgd door een sterke opleving kleiner.⁶⁷

28

Met dit besluit komt per de ochtend van 28 april een einde aan de avondklok, wordt het thuisbezoekadvies versoepeld naar maximaal 2 personen per dag, mogen buitenterrassen beperkt open (maximaal 50 personen per terras, 2 personen per tafel, triage), en kan de niet-essentiële detailhandel open onder voorwaarden (2 personen per verdieping of 1 persoon per 25m²). Per 28 april wordt het maximaal aantal personen voor uitvaarten verhoogd van 50 naar 100 personen. Per 26 april wordt 1 dag per week fysiek hoger onderwijs mogelijk, waarbij de 1,5 meter afstand nog steeds geldt. Daarnaast worden, zoals eerder aangekondigd, zelftesten beschikbaar gesteld in het hoger onderwijs, zodat studenten en docenten zichzelf vrijwillig preventief kunnen testen. Het kunnen overleggen van een negatief testresultaat is niet voorwaardelijk voor toegang tot de instelling of voor de deelname aan fysiek onderwijs. De versoepelingen binnen stap 1 en 2 van het openingsplan richten zich op het loslaten van (verzwarende) maatregelen binnen risiconiveau 4 van de routekaart die grote maatschappelijke impact hebben. Met de specifieke voorwaarden die aan de versoepelingen worden gesteld, wordt dit proces zo gecontroleerd mogelijk gedaan. De minister realiseert zich dat bij andere sectoren en branches de behoefte aan versoepelingen onverminderd groot blijft. De weg naar de opening van de samenleving moet echter stapsgewijs gebeuren, waarbij moet worden gewogen en gekozen. Besluitvorming over stap 2 is, mits de cijfers dit toelaten, voorzien voor maandag 3 mei 2021 ([zie 3 mei 2021](#)).

Op 28 april gaat de stap 1 van het openingsplan in. Het demissionair kabinet heeft dit in de persconferentie van 20 april aangekondigd.⁶⁸

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Mei 2021

01

Op 1 mei wordt duidelijk dat de strategiesessie op het Catshuis in het kader van de bestrijding van het coronavirus die op 2 mei zou plaatsvinden niet door gaat. Er zou gesproken worden over mogelijke versoepelingen. In een verklaring geeft het demissionair kabinet aan dat *“de daling nog niet voldoende zichtbaar is om de volgende stap van het openingsplan verantwoord te kunnen zetten”*.⁶⁹

03

Op 3 mei wordt in het logboek van PDC-19 in het kader van een terugkoppeling van het Bestuurlijk afstemmings-overleg (BAO) aangegeven dat het advies van het OMT wordt gevolgd. Het OMT adviseert het verder versoepelen van de maatregelen conform Stap 2, inclusief het langer openstellen van de terrassen, pas in te doen gaan als er een afname gerealiseerd is van tenminste 20% over het lopende 7-daagsgemiddelde van het aantal nieuwe ziekenhuis- en IC-opnames. Dit is belangrijk omdat het model ervan uit gaat dat de opvolging van de maatregelen hetzelfde blijft (wat geen zekere aanname is) en de overweging dat de zorg lang belast is geweest dat sturen op een belangrijke daling van de ziekenhuis- en IC-bezetting door COVID-19-gevallen in de periode tot 1 juli een noodzakelijkheid wordt.⁷⁰

07

Op 7 mei is er een BWO over toegangstesten en openingsplan coronavirus. Demissionair minister De Jonge en demissionair minister Van Ark nemen samen met demissionair minister Van Engelshoven (OCW), demissionair minister Van 't Wout (EZK) en demissionair staatssecretaris Keijzer (EZK) deel aan een vervolgoverleg over het openingsplan en het werken met (corona)toegangstesten in verschillende sectoren.⁷¹

09

Op 9 mei vindt een informele bijeenkomst op het Catshuis plaats over de aanpak van het coronavirus waarin wordt gesproken over stap 2 van het openingsplan. Er wordt voorbereid richting de ACC-19/MCC-19 om stap 2 te zetten met een stopknop/ja, mits. Volgende week maandag valt een definitief besluit in een extra MCC-19. Het eerste uitwerkpunt is het loslaten van de anderhalve meter in het voortgezet onderwijs in stap 3. Dit wordt aan het OMT gevraagd. Het tweede uitwerkpunt is de inzet van toegangstesten in stap 4 en 5.^{72 73 74 75}

10

Op 10 mei blijkt uit het Veiligheidsberaad dat de voorzitters van de 25 veiligheidsregio's zoveel mogelijk willen aansluiten op het openingsplan, maar de voorkeur hebben om alleen doorstroomlocaties buiten te openen en niet binnen. Daarnaast willen ze niet dat de anderhalve meter wordt losgelaten in combinatie met toegangstesten bij stap 4. Volgende week praten ze daar uitgebreider over.⁷⁶

11

Op 11 mei wordt in het DOC-19 met betrekking tot toegangstesten in het openingsplan door VWS aangegeven dat er extra adviezen worden ingewonnen in de vorm van een handhavingstoets en advies van de RIVM-gedragsunit. Daarnaast wordt gesproken over twee reispilots deze maand. Dit betreffen georganiseerde reizen naar een resort, eenmaal waarbij de reizigers op het resort blijven, en eenmaal waarbij de reizigers wel het resort uit mogen. Tijdens de reis en het verblijf houden de reizigers zich aan alle bestaande coronaregels en -protocollen. Het doel is om te leren onder welke voorwaarden mensen straks weer veilig en verantwoord op vakantie kunnen.

Op 11 mei geven demissionair minister-president Rutte en demissionair minister De Jonge een persconferentie. Hierin leggen ze uit hoe stap 2 van het openingsplan voor de samenleving eruitziet. De minister-president geeft aan dat het OMT adviseert om stap 2 pas te zetten als de daling van de instroom in de ziekenhuizen echt overtuigend zichtbaar is. Het OMT noemt het cijfer van min 20% ten opzichte van de piek in de derde golf. De verwachting is dat dit cijfer ergens in de loop van deze week zal worden bereikt, en dat dit betekent dat het demissionair kabinet het aandurfte om met ingang van 19 mei stap 2 te zetten, mits de verwachting ook echt uitkomt. Met betrekking tot stap 2 gaat de minister-president vijf punten langs: 1) opening van deuren voor de laatste categorie contactberoepen; 2) verdere versoepeling van de terrassen; 3) meer mogelijkheden voor sporten; 4) opening van culturele instellingen; en 5) opening van recreatie buiten, zoals attractieparken en dierentuinen. Daarnaast gaat de minister-president in op de oproep vanuit verschillende hoeken tot het loslaten van de anderhalve meter in het voortgezet onderwijs. Het demissionair kabinet zal het OMT hierover opnieuw om advies vragen en zal hier uiterlijk 25 mei een besluit over nemen.

Op 11 mei stuurt demissionair minister De Jonge een brief aan de Tweede Kamer over de stand van zaken COVID-19. De minister geeft allereerst aan dat het demissionair kabinet heeft besloten om stap 2 uit het openingsplan per 19 mei te zetten, mits de daling van het aantal nieuwe ziekenhuis- en IC-opnames verder doorzet. Het demissionair kabinet houdt dus een slag om de arm.

13

Op 13 mei wordt met behulp van het openingsplan, ondanks alle onzekerheden in deze fase van de crisis, inzichtelijk wanneer versoepeling mogelijk zouden kunnen zijn en hoe die versoepelingen er dan uit zullen zien. Het demissionair kabinet realiseert zich dat de samenleving behoefte heeft aan perspectief en wil daarom alle ruimte die door vaccineren en opgebouwde bescherming door doorgemaakte infecties ontstaat, benutten om te versoepelen. Vaccins worden gezien als de weg uit de crisis.⁷⁷

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Mei 2021

17

Op 17 mei maakt het demissionair kabinet bekend dat het heeft besloten om niet op de pauzeknop te drukken. Het aantal nieuwe IC- en ziekenhuisopnames van mensen met corona is verder gedaald⁷⁸. Dat betekent dat de tweede stap in het openingsplan definitief op 19 mei wordt gezet.⁷⁹

Op 17 mei stuurt demissionair minister De Jonge een brief aan de Tweede Kamer over het openingsplan en toegangstesten. In de brief informeert de minister over de ingangsdatum van stap 2 van het openingsplan, en ook over het 113e OMT-advies en actualisaties in het openingsplan mede in verband met het toegangstesten. De minister meldt dat stap 2 van het openingsplan 19 mei zal ingaan. Ook geeft hij aan dat er in het geactualiseerde openingsplan, dat is toegevoegd in de bijlage van de brief, een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd, waaronder aanpassing van de data van de latere stappen op een driewekelijks ritme en verruiming van de openingstijden van terrassen. Daarnaast wordt gemeld dat het toegangstesten – op grond van de nog te verkrijgen wettelijke basis – pas breed zal worden ingezet vanaf stap 3 in het openingsplan.⁸⁰

19

Op 19 mei wordt stap 2 in het openingsplan gezet. Een aantal maatregelen worden, onder voorwaarden, aangepast of versoepeld. Er is buiten meer mogelijk en binnensportlocaties gaan open.⁸¹

20

Op 20 mei vindt er een BWO over de inzet van toegangstesten in verschillende sectoren plaats. Vanuit de MCC-19 zijn er drie onderwerpen doorgeschoven die voorliggen in het BWO: 1) het loslaten van de 1,5 meter, in stap 4/5 van het openingsplan; 2) de ingang van de subsidieregeling voor evenementen; 3) de organisatie van nieuwe pilots in de week van 2-9 juni.^{82 83}

22

Op 22 mei brengt het OMT het eerste deel van het advies uit n.a.v. de bijeenkomst op 21 mei (OMT 114 - 55e OMT COVID-19). Het OMT constateert dat de epidemiologische ontwikkelingen van de vorige week relatief gunstig zijn, met een daling van de incidentie van de SARS-CoV-2-infecties in alle leeftijdsgroepen (inclusief de 18-24-jarigen). De nieuwe varianten worden nauw gevolgd om eventuele gevolgen voor de epidemie op langere termijn in kaart te brengen. Het reproductiegetal is verder gedaald op basis van alle gebruikte indicatoren. Echter, het aantal besmettelijke personen blijft nog steeds op een hoog niveau (> 100.000 personen) in Nederland. Verder geeft het OMT aan dat het van mening is dat verdere opening van het voortgezet onderwijs -waarbij de anderhalve meter-maatregel niet meer toegepast kan worden- alléén kan worden doorgevoerd als alle leerlingen twee keer per week onder begeleiding een zelftest uitvoeren. Leerlingen die positief getest worden, gaan onmiddellijk in isolatie. Onder de genoemde voorwaarden wordt het risico voor leraren om besmet te raken niet groter geacht dan onder de huidige omstandigheden. Daarnaast adviseert het OMT om stap 3 uit het openingsplan niet te vervroegen. Het OMT onderstreept het eerdere advies om na een versoepeling ten minste 2 à 3 weken af te wachten wat het effect van deze versoepeling is en te bezien of inderdaad aan de eisen voor de volgende versoepeling voldaan wordt.⁸⁴

22

Op 22 mei vindt er op het Catshuis een strategiesessie plaats in het kader van de bestrijding van het coronavirus waar het loslaten van de anderhalve meter in het voortgezet onderwijs, het epidemiologische beeld en de (middel)lange termijn op de agenda staan. Er wordt ook gesproken over het naar voren halen van stap 3 van het openingsplan.^{85 86 87}

26

Op 26 mei vindt er ministerieel overleg plaats over COVID-19 (MCC-19).⁸⁸ Hierin wordt de planning m.b.t. het integraal naar voren halen van stap 3 besproken.⁸⁹

28

Op 28 mei geven demissionair minister-president Rutte en demissionair minister De Jonge een persconferentie. Tijdens de persconferentie wordt uitgelegd hoe stap 3 van het openingsplan voor de samenleving eruitziet. De demissionair minister-president geeft aan dat het demissionair kabinet het aandurft om de volgende stap uit het openingsplan – stap 3 – een paar dagen eerder te zetten, per 5 juni in plaats van 9 juni. Met deze stap verandert ‘gesloten tenzij’ in ‘open tenzij’. En in de vorige stappen lag de nadruk op activiteiten buiten, maar vanaf stap 3 is er ook binnen weer meer mogelijk. Volgens de minister-president “betekent [stap 3] feitelijk dat er een einde komt aan de lockdown”. Demissionair minister De Jonge meldt dat vandaag de 9 miljoenste prik is gezet. Er worden nu bijna 1 miljoen vaccinaties per week gezet. Helaas werd deze week bekend dat er de komende tijd minder Janssen vaccins geleverd gaan worden, waardoor het erop lijkt dat er iets langer nodig is om iedereen de eerste prik te geven. Verder geeft de minister aan dat het digitaal coronacertificaat waarmee je binnen Europa kunt reizen per 1 juli wordt ingevoerd, maar waarschuwt dat reizen wel een risico blijft. Ook geeft demissionair minister-president Rutte aan dat het demissionair kabinet hoopt eind juni de stappen 4 en 5 gezamenlijk te zetten.⁹⁰

Op 28 mei stuurt demissionair minister De Jonge een brief aan de Tweede Kamer over de stand van zaken COVID-19. Hierin geeft de minister aan dat alle seinen op groen staan om de volgende stap te zetten van het openingsplan. Per 5 juni (**zie 5 juni 2021**) zet het demissionair kabinet stap 3. In de brief wordt ingegaan op het OMT-advies, zoals het openingsplan.⁹¹

Op 28 mei is op rijksoverheid.nl het openingsplan te vinden. Het openingsplan is als bijlage aan deze tijdlijn toegevoegd.⁹²

31

Op 31 mei brengt het OMT advies uit n.a.v. de bijeenkomst op 28 mei (OMT 115 - 56e OMT COVID-19). Met betrekking tot het nemen van stap 3 van het openingsplan geeft het OMT aan dat er, gezien de trend in de aantallen opnames, die samenhangt met het hoge vaccinatietempo, geen kentering wordt verwacht door de voorgenomen versoepelingen. Het OMT heeft op grond van deze trend geen reservering t.a.v. het voornemen van het demissionair kabinet om stap 3 in het openingsplan enkele dagen te vervroegen en te nemen per 5 juni (**zie 5 juni 2021**).⁹³

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Juni 2021

01

Op 1 juni wordt er in het DOC-19 door JenV een toelichting gegeven op het voorstel voor praktijkproeven met testen door religieuze organisaties. [Ambtelijk VWS] concludeert dat er weerstand is en constateert twee vragen: het doel van het onderzoek en of de resultaten t.a.v. de timing nog actueel en relevant zijn. Ook komt in het DOC-19 het verwerken van de resultaten van de Fieldlabs in het openingsplan aan bod. Op basis van de adviezen van het OMT is nader gekeken naar het openingsplan en de routekaart waarbij nu een maximale bezetting van 75% van de reguliere capaciteit wordt gehanteerd. Het voorstel is, op basis van de Fieldlab resultaten en het OMT-advies, om vanaf stap 4 met toegangstesten een maximale bezetting van 100% van de reguliere capaciteit toe te staan.⁹⁴

02

Op 2 juni informeert demissionair minister de Jonge de Tweede Kamer over het 115^e OMT-advies en ook over de kabinetsreactie op het advies van het OMT. Per onderwerp wordt nader ingegaan op de wijze waarop het demissionair kabinet opvolging geeft aan het advies. Met betrekking tot het openingsplan wordt aangegeven dat het demissionair kabinet het advies ten aanzien van stap 3 als een bevestiging ziet dat dit per 5 juni verantwoord is.⁹⁵

05

Op 5 juni wordt stap 3 van het openingsplan gezet. Onder voorwaarden gaat er veel open, waaronder restaurants, bioscopen en musea.⁹⁶

07

Op 7 juni brengt het RIVM advies uit over meerdaagse evenementen die plaatsvinden vanaf stap 4 van het openingsplan om als samenleving uit de coronacrisis te komen. Op verzoek gaat het RIVM in op onder welke voorwaarden vanaf juli en vanaf augustus meerdaagse evenementen toch op een zo veilig mogelijke manier zouden kunnen plaatsvinden. Er wordt geadviseerd dat mensen zich na 24 uur opnieuw laten testen. Hiervoor kan een zelftest afgenomen ter plekke of bij een ingerichte teststraat een optie zijn.⁹⁷

18

Op 18 juni brengt het OMT advies uit n.a.v. de bijeenkomst op 10 juni (OMT 116 - 57^e OMT COVID-19). In het advies wordt onder andere ingegaan op stap 4 in het openingsplan, toekomstscenario's, de 1,5 meter maatregel in het hoger onderwijs en vliegverboden.⁹⁸

Op 18 juni geven demissionair minister-president Rutte en demissionair minister De Jonge een persconferentie. Hierin leggen ze uit hoe stap 4 van het openingsplan voor de samenleving eruitziet. De belangrijkste boodschap is dat het demissionair kabinet ook de volgende stap uit het openingsplan, stap 4, een paar dagen eerder durft te zetten en dat er zelfs meer kan dan eerder gedacht. Kijkend naar de cijfers en naar het laatste OMT-advies is dat volgens het demissionair kabinet verantwoord. Vanaf zaterdag 26 juni zijn er eigenlijk nog maar drie situaties mogelijk. Eén: alles wat op anderhalve meter kan, mag dan weer. Zonder beperkingen in de groepsgrootte, zonder verplichte sluitingstijden, zonder een verbod op alcoholverkoop na een bepaalde tijd, binnen én buiten, en vooral ook: zonder advies over het aantal gasten thuis en zonder mondkapjesplicht in winkels en andere publiek toegankelijke ruimtes. Twee: daar waar de anderhalve meter onvermijdelijk niet altijd haalbaar is, blijft de mondkapjesplicht voorlopig gelden. Drie: iets organiseren of openstellen zonder de anderhalve meter regel in acht te nemen, kan voorlopig alleen onder voorwaarden, net als nu.⁹⁹

Op 18 juni stuurt demissionair minister De Jonge een brief aan de Tweede Kamer over de stand van zaken COVID-19. De demissionair minister geeft aan dat het aanhoudend de goede kant op gaat met het terugdringen van het coronavirus in Nederland. De vaccinatieoperatie verloopt voorspoedig. Op basis van de huidige epidemiologische situatie en de snel toenemende vaccinatiegraad, verwacht het OMT (116e en 117e advies) bij het nemen van stap 4 in juni en juli geen toename van het aantal infecties of ziekenhuisopnames. Dit heeft het demissionair kabinet doen besluiten dat de volgende stap gezet kan worden uit het openingsplan én de stap uit te breiden. Stap 4 zal ingaan op 26 juni. Met het zetten van stap 4 gaat de samenleving verder open op 1,5 meter. Nu deze stap uit het openingsplan zal worden gezet, is het tijd om verder vooruit te kijken. Daarom bevat de brief naast de gebruikelijke informatie over de stand van zaken op de verscheidene terreinen, ook een passage over wat te doen staat in de nu aangebroken overgangsfase, op weg naar de endemische fase.¹⁰⁰

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Aanpak Najaar

Juni 2021

29

Op 29 juni wordt er in het DOC-19 gesproken over de aanpak voor het traject ter voorbereiding op de overgangsfase van epidemie naar endemie en de aanpak voor het najaar. VWS licht het procesvoorstel toe voor de komende maanden. VWS gaat dit samen met andere departementen doen. ¹⁰¹

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Juli 2021

02

Op 2 juli wordt gestart met het opzetten van een opschalingsplan voor het najaar. Dat wordt een breed afgestemd plan, waar alle departementen input hebben incl. PBL, Politie en VNG. Traject wordt afgetrapt met sessie op SG niveau. Die vindt een week later plaats met het Centrum Infectieziektebestrijding (Cib) van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Planbureaus en presentaties vanuit VWS.

09

Op 9 juli vindt de eerste interdepartementale SG/DG- en directeursessie plaats over de aanpak richting het najaar in geval van eventuele oplevingen van COVID-19. Om te komen tot een passende aanpak van eventuele oplevingen van COVID-19 in de tweede helft van de zomer en/of het najaar worden de komende tijd een aantal sessies georganiseerd ten behoeve van de herziening van de huidige aanpak. Verschillende experts (o.a. OMT/SCP/CPB/RIVM Gedragsunit) nemen hieraan deel. Ook zijn Veiligheidsregio's en gemeenten betrokken bij deze sessies. Het doel van deze sessies is het delen en ophalen van kennis mede op basis van presentaties vanuit diverse invalshoeken en inventarisatie van de eerste ideeën. Deze zomer dient de aanpak voor het najaar herzien te worden om voorbereid te zijn op een mogelijke opleving van het virus in het najaar/winterperiode. Tot nu toe wordt daarvoor de routekaart met bijhorende indicatoren gehanteerd alsook het openingsplan wat gebaseerd is op de routekaart. Met de oplopende beschermingsgraad als gevolg van vaccinaties en de opbouw van antistoffen dienen de inschalingsindicatoren alsook de te treffen maatregelen bij een eventuele opleving herzien te worden. ^{102 103 104}

20

Op 20 juli ligt in het DOC-19 de opdrachtformulering voor de aanpak in het najaar voor. VWS geeft aan dat deze opdracht is meegekregen uit de MCC-19. ¹⁰⁵

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

Augustus 2021

09

Op 9 augustus wordt er in een sessie met betrokken directeuren ter voorbereiding van de DOC-19 van 10 augustus gesproken over de herijking van de aanpak voor het najaar. De punten die uit de directeursessie komen en door de interdepartementale werkgroep zullen worden opgepakt voor verdere uitwerking zijn: a) werk door aan het narratief, de strategie en de uitgangspunten; b) kijk naar een gerichte aanpak; en c) stel een scenario o of fase o op als stip op de horizon.^{106 107 108}

23

In het logboek van PDC-19 van 23 augustus wordt vooruitgeblikt op de SG-sessie Najaarstraject, waarin onder andere de Aanpak Najaar (resultaten interdepartementale werkgroepen worden gepresenteerd) aan de orde komt.¹⁰⁹

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Mrt

Apr

Mei

Jun

Jul

Aug

Sep

Okt

Nov

September 2021

06

In de week van 6 september vinden er verschillende overleggen plaats op het departement, waarbij o.a. het OMT-advies en de aanpak voor het najaar besproken worden. Hieronder valt o.a. het evalueren van de Landelijke Coördinatiestructuur Testcapaciteit (LCT).¹¹⁰

14

Op 14 september wordt de aanpak najaar gepresenteerd. Het document gaat als bijlage mee met de stand van zakenbrief die die dag naar de Tweede Kamer wordt gestuurd. In de brief wordt de Aanpak Najaar toegelicht.

Voor de Aanpak Najaar is o.a. gebruik gemaakt van de inzichten van de gedragsunit van het RIVM en de tussentijdse resultaten van het onderzoek dat het RIVM met TU Delft heeft gedaan naar perspectieven van burgers en ondernemers op coronabeleid voor dit najaar. Er liggen vanuit de epidemiologie twee belangrijke pijlers onder de aanpak:

- Blijven inzetten op het zo hoog mogelijk, en homogeen krijgen van de vaccinatiegraad.
- Besmetting van het aantal mensen dat niet immuun is voldoende te spreiden in de tijd om te hoge pieken en druk op zorg te voorkomen.

De aanpak heeft als uitgangspunt een open samenleving waarin zo min mogelijk druk is op het sociaal, maatschappelijk en economisch welzijn.

De aanpak najaar bevat drie scenario's.

- Een is om duidelijk te maken waarnaar gestreefd wordt, en waarom we daar nog niet zijn.
- De volgende dient als aanpak op de hoofdlijnen, mochten we te maken krijgen met een virusvariant die de opgebouwde immuniteit onder de bevolking doet afnemen.
- Het laatste scenario dient om richting te geven aan de huidige situatie; een dominante deltavariant, een vaccinatiegraad van circa 80% onder de volwassenen, de vaccins remmen de transmissie en er is een lage kans op ernstige ziekte of overlijden bij opgebouwde immuniteit.

De corona-aanpak voor het najaar wordt als kompas gebruikt voor de volgende besluitvorming tot versoepelingen of verzwaringen van de coronamaatregelen.

Inhoud

Leeswijzer

Kantelmomenten

1. COVID-organisatie

Maart

April

Mei

Juni

Juli

Augustus

September

Oktober

November

2. Beheersinstrumenten

De routekaart

Het openingsplan

Aanpak Najaar

Bijlage

Bronnen

Bijlage

18 juni 2021

Openingsplan: stap voor stap meer mogelijk

Steeds meer mensen zijn gevaccineerd en het aantal opnames van coronapatiënten in ziekenhuizen daalt. Door de basisregels te blijven volgen, kunnen we stap voor stap de coronamaatregelen loslaten.

Basisregels

Wassen Was vaak je handen. Hoest en nies in je elleboog.

Afstand Houd 1,5 meter afstand. Geef elkaar de ruimte.

Testen Klachten? Blijf thuis en laat je direct testen.

De stappen zijn op hoofdlijnen. Voor elke stap wordt bekeken of het aantal ziekenhuisopnames van coronapatiënten genoeg is gedaald en voldoende volwassenen zijn gevaccineerd om de stap te kunnen zetten.

STAP 1	STAP 2	STAP 3	STAP 4	Nog geen datum
26 april	19 mei	5 juni	26 juni	
Hbo en wo open	Recreatie buiten open	Ontvang thuis max. 4 personen	Geen max. groepsgrootte	1,5 meter afstand niet verplicht
28 april	Sporten binnen toegestaan	Groepsgrootte max. 4 personen	Einde mondkapjesplicht, behalve in o.a. ov en vo	Einde mondkapjesplicht in o.a. ov en vo
Einde avondklok	Kunst- en cultuuroefening binnen toegestaan	Recreatie binnen open	Werk 50% thuis	
Ontvang thuis max. 2 personen		Horeca open	Uitbreidingen: Horeca	
Horeca buiten open	Uitbreidingen: Sporten buiten	Culturele instellingen open	Culturele instellingen	
Detailhandel open	Horeca buiten	Uitbreidingen: Sporten binnen en buiten	Sporten	
	20 mei	30 juni	Evenementen toegestaan	
	Bibliotheken open	Met toegangsbewijzen meer mogelijk	Met toegangsbewijzen meer mogelijk	

Toegankelijke versie: rijksoverheid.nl

alleen samen krijgen we corona onder controle

Meer informatie en voorwaarden: rijksoverheid.nl/openingsplan of bel 0800-1951

14 september 2021

Aanpak Najaar

Medio september is circa 80% van alle volwassenen in Nederland volledig gevaccineerd. Een groot deel van de bevolking is daarmee beschermd tegen het virus en daarmee komen de doelen van onze aanpak in zicht. Tegelijkertijd is het verloop van de corona epidemie tot nu toe grillig, en zal nooit exact te voorspellen zijn. De volgende factoren zijn bepalend voor de volgende fase:

1. De mate van transmissieremming door vaccinatie
2. Hoogte en homogeniteit van de vaccinatiegraad
3. Gedrag
4. Introductie vanuit het buitenland door terugkerende reizigers
5. Seizoenseffect
6. De afname van antistoffen
7. Mutaties die zich onttrekken aan immuniteitsopbouw

Door een hoge mate van immuniteit, deels door vaccinatie, deels door doorgemaakte infectie, neemt het risico van verspreiding af en komen de eerste twee doelstellingen van het kabinet in de bestrijding van COVID-19 in zicht: 1) acceptabele belasting van de zorg en 2) het beschermen van kwetsbare mensen. Tegelijkertijd is een deel van de samenleving niet beschermd, omdat zij zich niet hebben laten vaccineren, zij zich niet kunnen laten vaccineren of omdat het vaccin bij hen minder goed werkt. Het is van belang waarzaam te blijven en met de inzet op monitoren, testen en traceren, en vaccineren het risico op mogelijke oplevingen krachtig te bestrijden om zo bij te dragen aan de vier

doelstellingen, naast de twee genoemde, ook 3) zicht houden op het virus en 4) economische en maatschappelijke schade op korte termijn te beperken, aandacht voor structurele maatschappelijke en economische schade, en voorkomen dat de lasten onevenredig neerzinken bij bepaalde groepen. De volgende scenario's zouden denkbaar zijn.

Scenario endemische situatie: er is sprake van een beheersbaar virus, lage, tot geen, druk op de zorg en bestrijding vindt plaats door reguliere infectiebestrijding.

Scenario oplevingen: dit scenario is het meest waarschijnlijk. Door een toenemende vaccinatiegraad is het virus meer beheersbaar geworden, de kans op oplevingen bestaat, inzet op monitoren, testen en traceren blijft onverminderd van belang. In aanwilling hierop kunnen extra maatregelen noodzakelijk zijn om de druk op de zorg beheersbaar te houden.

Scenario doorbraak immuniteit: de opgebouwde immuniteit biedt onvoldoende bescherming door een nieuwe variant en/of afnemende bescherming vaccins. Gevaccineerden komen in ziekenhuis en op IC. Hierdoor zijn het ook de gevaccineerden die een rol spelen in de belasting van de zorg.

Dijkbewaking	Scenario oplevingen			Scenario doorbraak immuniteit
	Niveau Waakzaam	Niveau Zorgelijk	Niveau Ernstig	
<p>MONITORING</p> <p>Doel: Zicht houden op het virus en de verspreiding ervan</p> <ul style="list-style-type: none"> Klein-surveillance Risicobewaking Nieuwspostingen Monitoring van de druk op de zorg Monitoring van context indicatoren zoals vaccinatiegraad, immunität, startte, positieve testen en besmette verpleeghuislocaties 	<p>TESTEN EN TRACEREN</p> <p>Doel: Opsporing en bestrijding van het virus en openhouden samenleving</p> <ul style="list-style-type: none"> Basiscapaciteit met opschalingmogelijkheid, bijv. risicogericht grootschalig testen, Bron- en contactonderzoek (Coronameider) Voldoende PCR-kernsurveillance Laagdrempelige en mobiele testfaciliteiten Zelftesten Zelftesten voor terugkerende reizigers Preventief 48 uren risicogericht testen onderwys 	<p>VACCINEREN</p> <p>Doel: Een zo hoog en homogeen mogelijk vaccinatiegraad</p> <ul style="list-style-type: none"> Laagdrempelige vaccinatoren Dere prijs en boosters voor specifieke doelgroepen Gerichte, intensieve, benadering doelgroepen Jaarlijkse vaccinatiestrategie voor middellange termijn Vaccinatie portaal/ke 2021-2023: aankoop en productie vaccine 		
<p>Indicatoren</p> <p>IC-opnames (7-daag gemiddelde)</p> <p>Ziek-opnames (7-daag gemiddelde)</p> <p>Contextfactoren</p> <p>De indicatoren beoordelen we tegen de achtergrond van verschillende contextfactoren, waaronder: aantal opgenomen gevaccineerde en niet gevaccineerde personen, de immuniteitsontwikkeling in de maatschappij, de beschikbare ruimte op de IC van dat moment (bijv. wel of geen griep), de druk op de zorgaanbieder en de sociale maatschappelijke en economische situatie. Daarvóór wordt ook informatie uit de dijkbewaking betrokken.</p>	<p><10 (600*)</p> <p><50</p>	<p>10-25 (150-400)</p> <p>40-100</p>	<p>>25 (800)</p> <p>>100</p>	
<p>Maatregelen**</p> <ul style="list-style-type: none"> Bronmaatregelen: isolatie, thuis blijven en testen bij klachten, quarantaine huisgenoten, indien deze niet zijn geïmuneerd, en andere nauwcontacten, BCD en Coronameider. Basismaatregelen: handen wassen, geen handen schudden, in elleboog niesen en hoesten, zorgvuldig vakbodem (toes) lichte. Risicomaatregelen: in en afstudies en quarantaine. Optioneel: inzet van regionale maatregelen, gericht: kabinet in trachten, oemzet met coronatoegangsbewijs. 	<p>Optioneel aan te wullen met:</p> <ul style="list-style-type: none"> Inzet coronatoegangsbewijs afhankelijk van de epidemiologische situatie, te weten in relatie tot de actoren zoals uitlaat, evenementen, gezamenlijke activiteiten, horeca en sport. 	<p>Optioneel aan te wullen met:</p> <ul style="list-style-type: none"> Collectieve maatregelen: bij groepsgrootte, sluitingsplan, 1,5 meter veiligheidsafstand, thuiswerk, etc. Verdere versterking best. coronatoegangsbewijsplan bij in het onderwys. 		

* Verwachte IC-bezetting gebaseerd op een gemiddelde lgtuur van 6 dagen.
** Het kabinet kijkt er naar hoe het belang van fysiek onderwys voor wat, onbepaalde en studievoortgang van leerlingen en studenten voor om nieuwe slattingen in het onderwys op, vo, mbo en ho te voorkomen.

Tijdlijn: Crisisstructuur VWS | 26

Eindnoten

Vanaf dit overzicht kunt u terug naar de lopende tekst door op het cijfer voor de eindnoot te klikken.

- 1 Rijksoverheid (2021). Strategie sessie over de bestrijding van het coronavirus 6 maart 2021 [Agenda].
- 2 Rijksoverheid. Openbaarmaking Catshuisstukken
- 3 Rijksoverheid. Letterlijke tekst persconferentie minister-president Rutte en minister De Jonge (8 maart 2021)
- 4 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021, 8 maart). Coronamaatregelen 8 maart 2021 (25295-1032) [Kamerbrief]. URL: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2021Z04334&did=2021D09493
- 5 20210322 - Notitie - Opdracht 'Vierde Doel'
- 6 20210422 Annotatie Doelenset crisisaanpak
- 7 VWS (2021, 19 maart) Definitief verslag Bestuursraad (intern document)
- 8 Rijksoverheid (2021). Strategie sessie 21 maart 2021 [Agenda].
- 9 Definitief verslag Bestuursraad VWS 26 maart 2021
- 10 Logboek PDC-19
- 11 20210401 Verslag ACC-19 1 april 2021
- 12 Definitief verslag Bestuursraad VWS 16 april 2021
- 13 20210430 Verslag DOC-19 30 April 2021
- 14 VWS (2021, 30 April). FW: Terugkoppeling DOC-19 30 april [interne e-mail]
- 15 VWS (2021, 23 april). Nota ter informatie - Bestuursrechtelijke toezicht en handhaving onder de Twm [Nota].
- 16 Definitief verslag Bestuursraad VWS 30 april 2021
- 17 Rijksoverheid, 111e OMT advies Outbreak Management Team
- 18 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021, 19 mei). Programma financieel beheer ministerie van VWS (35830-XVI-5) [Kamerbrief]. URL: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2021Z08314&did=2021D18378
- 19 20210525 Verslag ACC-19 Actua 25 mei 2021
- 20 20210602 punten BWO_2 juni
- 21 VWS (2021, 9 augustus). FW: Vraag over BWO DCC [e-mail].
- 22 OCW (2021, 14 juni). Scenario's zelftesten na de zomer [Nota ter besluitvorming]
- 23 Logboek PDC-19 juni 2021
- 24 20210622 Verslag DOC-19 22 juni 2021
- 25 Het kabinet werkt een dijkbewakingssystematiek uit om ook in het najaar waakzaam en voorbereid te blijven. De volgende sporen vormen tezamen de dijkbewaking: 1) monitoring, 2) testen en traceren 3) vaccineren en 4) maatregelen. (Minister van VWS (2021, 6 juni). (Maatregelen i.v.m. COVID-19 [Kamerbrief]. URL: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25295-1356.html>).
- 26 20210701 Verslag ACC-19 1 juli 2021
- 27 Rijksoverheid (2021, 26 juli). Nederland past aanpak reizen binnen Europa aan, meerdaagse evenementen tot 1 september afgelast, Nieuwsbericht op rijksoverheid.nl
- 28 VWS. Logboek PDC-19 26 juli 2021 [logboek].
- 29 Tamara van Ark treedt terug als minister voor Medische Zorg en Sport | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl

- 30 VWS (2021, 20 augustus) definitief verslag BR (intern document)
- 31 Rijksoverheid (2021, 3 september). Tamara van Ark treedt terug als minister voor Medische Zorg en Sport [nieuwsbericht].
- 32 VWS (2021, september). Logboek PDC-19 september 2021.
- 33 VWS (2021, september). Logboek PDC-19 september 2021
- 34 VWS (2021, oktober). Logboek PDC-19 oktober 2021 [logboek].
- 35 VWS (2021, 08 oktober) definitief verslag BR (intern document)
- 36 Toezicht in coronatijd | Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (notitie igj.nl)
- 37 VWS (2021, 15 oktober) definitief verslag BR (intern document)
- 38 VWS (2021, oktober). Logboek PDC-19 oktober 2021 [logboek].
- 39 128e OMT advies 1 november 2021
- 40 VWS (2021, oktober). Logboek PDC-19 oktober 2021 [logboek].
- 41 VWS (2021, 26 november) definitief verslag BR (intern document)
- 42 Rijksoverheid (2021). Bewindsliedenoverleg over de routekaart stapsgewijze heropening sectoren 3 maart 2021 [Agenda].
- 43 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021, 23 maart). Stand van zakenbrief COVID-19 (25295-1063) [Kamerbrief]. URL: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2021Z04871&did=2021D10796
- 44 Rijksoverheid (2021). Routekaart coronamaatregelen (versie 8 maart 2021) [Publicatie].
- 45 NOS (2021, 13 april). In zes stappen 'terug naar normaal': dit is het voorwaardelijke openingsplan [Nieuws]. URL: In zes stappen 'terug naar normaal': dit is het voorwaardelijke openingsplan [Routekaart coronamaatregelen \(versie 8 maart 2021\) | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)
- 46 20210311 Dagflip PDC-19 (Logboek PDC-19 maart 2021)
- 47 Rijksoverheid (2021), [Bewindspersonenoverleg over routekaart en toegangstesten](#)
- 48 Logboek PDC-19 april 2021
- 49 Logboek PDC-19 april 2021
- 50 20210429 Verslag ACC-19
- 51 Logboek PDC-19 juni 2021
- 52 VWS (2021, 25 juni) definitief verslag BR (intern document)
- 53 VWS (2021, 3 augustus). Terugkoppeling DOC-19 3 augustus [e-mail].
- 54 VWS (2021, 13 augustus) definitief verslag BR (intern document)
- 55 Logboek PDC-19
- 56 20210401 Verslag ACC-19 1 april 2021
- 57 NOS (2021, 13 april). In zes stappen 'terug naar normaal': dit is het voorwaardelijke openingsplan [Nieuws].
- 58 Rijksoverheid (2021). Bewindspersonenoverleg 8 april 2021 [Agenda].
- 59 20210409 Verslag DOC-19 9 april 2021
- 60 Logboek PDC-19 april 2021
- 61 Rijksoverheid (2021). Strategie sessie 11 april 2021 [Agenda]. URL:
- 62 Rijksoverheid (2021). Catshuisstukken 11 april 2021 [Vergaderstukken].
- 63 Rijksoverheid, letterlijke teksten persconferentie coronavirus
- 64 Rijksoverheid, Advies na 109e OMT COVID-19
- 65 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2021, 19 april). Advies n.a.v. 109e OMT [Brief aan de Directeur-Generaal van de Volksgezondheid].
- 66 Rijksoverheid, kamerbrief over maatregelen Covid-19 vanaf 28 april 2021 [Kamerbrief over maatregelen COVID-19 vanaf 28 april 2021 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)
- 67 Rijksoverheid (2021). Stap 1 openingsplan 28 april 2021 [Publicatie].
- 68 NOS (2021, 1 mei). Nieuwe versoepelingen uitgesteld, 'daling nog niet voldoende zichtbaar'

- 70 Logboek PDC-19 mei 2021
- 71 Rijksoverheid (2021). Bewindspersonenoverleg over toegangstesten en openingsplan coronavirus 7 mei 2021
- 72 Rijksoverheid (2021). Catshuisoverleg 9 mei 2021 [Agenda]. URL:
- 73 Rijksoverheid (2021). Catshuisstukken 9 mei 2021 [Vergaderstukken]. URL:
- 74 20210511 Terugkoppeling DOC-19 11 mei 2021
- 75 Logboek PDC-19 mei 2021
- 76 Logboek PDC-19 mei 2021
- 77 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021, 13 april). Stand van zakenbrief COVID-19 (25295-1105) [Kamerbrief]. URL: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z05878&did=2021D12974>
- 78 Het aantal nieuwe ic- en ziekenhuisopnames daalde met meer dan 20 procent ten opzichte van de piek op 20 en 21 april.
- 79 Rijksoverheid (2021, 17 mei). Tweede stap openingsplan wordt definitief gezet [Nieuwsbericht].
- 80 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021, 17 mei). Openingsplan en toegangstesten (25295-1228) [Kamerbrief]. URL: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z08157&did=2021D17961>
- 81 Rijksoverheid (2021). Stap 2 openingsplan.
- 82 Rijksoverheid (2021). Bewindspersonenoverleg toegangstesten 20 mei 2021 [Agenda].
- 83 20210520 presentatie BWO - toegangstesten 20 mei 2021
- 84 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2021, 22 mei). Advies deel 1 n.a.v. 114e OMT [Brief aan de Directeur-Generaal van de Volksgezondheid].
- 85 Het Parool (2021, 25 mei). Middelbare scholen vanaf 31 mei helemaal open.
- 86 [Strategiesessie in kader van bestrijding coronavirus | Activiteit | Rijksoverheid.nl](#)
- 87 Logboek PDC-19 mei 2021
- 88 Rijksoverheid (2021). Ministeriële Commissie COVID-19 26 mei 2021 [Agenda].
- 89 Logboek PDC-19 mei 2021
- 90 Rijksoverheid (2021, 28 mei). Letterlijke tekst persconferentie minister-president Rutte en minister De Jonge (28 mei 2021) [Mediatekst].
- 91 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021, 28 mei). Stand van zakenbrief COVID-19 (25295- 1241) [Kamerbrief]. URL: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z09285&did=2021D20527>
- 92 Rijksoverheid. Nieuwsbericht open tenzij: in stap 3 met voorwaarden bijna alles open.
- 93 115e advies Outbreak Management Team | Brief | Rijksoverheid.nl
- 94 20210601 Verslag DOC-19 1 juni 2021
- 95 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021, 2 juni). Aanbieding 115e OMT-advies (25295-1276) [Kamerbrief]. URL: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2021Z09665&did=2021D21306
- 96 Rijksoverheid (2021, 28 mei). Openingsplan stap 3: bijna alles open [Publicatie].
- 97 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2021, 7 juni). RIVM-advies inzake meerdaagse evenementen.
- 98 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2021, 18 juni). Advies n.a.v. 116e en 117e OMT aangepast [Brief aan de Directeur-Generaal van de Volksgezondheid].
- 99 Rijksoverheid (2021, 18 juni). Letterlijke tekst persconferentie minister-president Rutte en minister De Jonge (18 juni 2021) [Mediatekst].
- 100 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2021, 18 juni). Stand van zakenbrief COVID-19 (25295-1297) [Kamerbrief]. URL: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2021Z11251&did=2021D24391>

Eindnoten (vervolg)

- 101 VWS (2021, 29 juni). Terugkoppeling DOC 19 di 29 juni inclusief korte terugkoppeling MCC [E-mail]
- 102 20210706 Agenda MCC-19 6 juli 2021
- 103 20210705 Aanpak opschaling najaar 2021
- 104 20210708 [Uitnodiging ACC-19 - 9 juli 2021] Kennissessie aanpak COVID-19 voor het najaar
- 105 VWS (2021, 20 juli). Terugkoppeling DOC-19 di 20 juli [E-mail].
- 106 VWS (2021, 10 augustus) Ter informatie: Producten van de interdepartementale werkgroep herijking aanpak *najaar en de input die is opgehaald in de directeursessie* (9 augustus) [informatiesheet].
- 107 VWS (2021, 12 augustus) Herijking aanpak corona najaar - Uitgangspunten en gemaakte keuzes [informatiesheet].
- 108 VWS (2021, 30 juli). Planning traject herijking routekaart versie 1 [informatiesheet].
- 109 VWS (2021, augustus). Logboek PDC-19 augustus 2021 [logboek].
- 110 VWS (2021, 1 september). Voorstel aanpassingen governance structuur LCT [intern document op basis van: Andersson Elffers Felix (2021, 2 juli). Tussentijdse evaluatie convenant “Versterking Testketen Corona”. Evaluatie van de uitvoering en werking [adviesrapport].].

Dit is een uitgave van
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Postadres
Postbus 20350 | 2500 EJ Den Haag
Telefoon 070 340 79 11
www.rijksoverheid.nl/vws

augustus 2023